EVOLUŢIA LEGISLAŢIEI ÎNVĂŢĂMÎNTULUI SUPERIOR ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ

DE

EM. BOLD şi GH. TANASĂ

Afirmaţia unor contemporani potrivit căreia nici un european nu a avut de soluţionat probleme interne atît de dificile ca statul român după primul război mondial este exactă. Desăvîrşirea unităţii naţionale, reforma agrară, reforma electorală şi alte reforme realizate pe parcurs, între care şi cea a învăţămîntului, sînt doar cîteva din rezolvările interne ale României, ţară care-şi căuta o linie proprie angajantă, de adaptare la noile condiţii istorice postbelice.

România, mărită teritorial, demografic şi economic era, aşa cum o visaseră cu secole în urmă militanţi de seamă ai unităţii naţionale, sau cei care, în preajma sau în timpul unirii din 1918, trăiseră momentele de mare tensiune patriotică, în consens cu întregul popor de pe ambele versante ale Carpaţilor. Pe acest fundal, Iaşul, oraşul tradiţiilor progresiste şi revoluţionare, Iaşul cultural şi ştiinţific, Iaşul, centru al rezistenţei naţionale „pînă la capăt", Iaşul care se mîndrea cu o Universitate de prestigiu şi cu un corp profesoral valoros se integra organic în uriaşul entuziasm generat de *Marea Unire*. Eforturile depuse pe plan naţional sau local pentru sudarea spirituală a tuturor românilor, pentru realizarea unor instituţii şi structuri noi, care să corespundă firesc marilor transformări petrecute în România ilustrează dorinţa sinceră a factorilor de conducere de a oferi ţării un regim politic democratic, mai multă echitate socială, ridicarea poporului prin cultură, printr-o instrucţie completă şi temeinică. Căutările, discuţiile ample, propunerile pentru îmbunătăţirea calităţii învăţămîntului şi a organizării lui au constituit o permanentă preocupare a cadrelor universitare şi a forţelor politice. Aşezarea învăţămîntului în general, şi a celui superior, în special, pe noi coordonate reprezenta o cerinţă imperioasă. Universităţilor din Iaşi şi Bucureşti li s-au adăugat cele din Cluj şi Cernăuţi care aveau o altă organizare şi alte programe de învăţămînt. Pe de altă parte, dezvoltarea impetuoasă a economiei cerea cadre bine instruite, capabile să facă faţă tehnicii moderne, fapt care a impus prelungirea învăţămîntului elementar la şapte ani, extinderea de şcoli tehnice şi de licee teoretice şi o mai judicioasă repartizare teritorială a acestora. Firesc, aşa dar, statul român, păşind în noua sa fază de dezvoltare, nu putea să nu acorde atenţie corespunzătoare pregătirii contingentelor de intelectuali şi tehnicieni necesari culturii şi economiei naţionale. Numeroase voci autorizate, oameni politici sau universitari atrăgeau atenţia asupra orientării studenţimii, mai numeroasă decît în perioada anterioară *Unirii*, spre obiectivele solicitate de nevoile reale ale ţării.

Principalele programe de guvernămînt, dînd expresie diferită concepţiilor doctrinare, conţin principiile de organizare ale învăţămîntului superior: autonomia universitară, fixarea locului de muncă intelectuală şi tehnică, rolul esenţial al ştiinţei în dezvoltarea economiei, rolul culturii şi răspîndirea ei în mase erau considerate atribute indispensabile în dezvoltarea societăţii româneşti. În epocă stăruia şi teza — corectă în esenţa ei — potrivit căreia în problema învăţămîntului public, toţi factorii politici trebuiau să manifeste o concepţie unitară, de natură să asigure cîştigarea timpului pierdut de provinciile care au fost sub stăpînirea străină. De asemenea, trebuia asigurată românizarea învăţămîntului, unificarea acestuia, prin întocmirea unor programe analitice corespunzătoare (fără a exclude şi variantele solicitate de condiţiile locale) şi prin organizarea lui unitară situat sub direcţia unică a Ministerului

învățămîntului public. Alte ministere, interesate în dezvoltarea învățămîntului profesional, puteau contribui cu propuneri concrete la o mai bună organizare a diferitelor școli, cu profil tehnic, agricol sau comercial [1].

Problema repartizării regionale a unor facultăți și școli superioare speciale sau tehnice, în funcție de nevoile culturale și tehnice ale populației, ocupă, de asemenea, un loc important în preocupările guvernamentale postbelice. Dînd expresie acestor preocupări, Constantin Angelescu, ministru liberal al învățămîntului, într-un referat din 1919 difuzat tuturor instituțiilor de învățămînt superior, aprecia că repartizarea judicioasă a facultăților va avea drept consecință formarea unor numeroase focare de cultură și de specializare în regiunile cu caracter „special" și totodată, va oferi „celor lipsiți de mijloace putința de a se instrui și educa" [2].

Dezvoltarea economică, organizată în perspectivă de factorii politici ai țării, impunea, pentru învățămîntul superior, o mai strînsă legătură de practică, de condițiile populației românești, al cărui contact cu prefacerile și progresele culturii naționale și universale trebuia mereu menținut. În acest sens, se recomanda să se acorde o mai stăruitoare atenție dezvoltării școlilor superioare (de poduri și șosele, veterinare, silvice, comerciale ș.a.), capabile să țină cadența cu progresele științifice. Diversificarea și întărirea facultăților de profil tehnic din cadrul universităților trebuiau să se realizeze concomitent cu transformarea corespunzătoare în orientarea și organizarea învățămîntului teoretic. „Bine organizat și legat de viața reală a țării, un învățămînt teoretic universitar nu constituie un lux" [3], se afirma, în acest sens.

În concepția lui C. Angelescu, căruia îi aparțineau opiniile de mai sus, — ele nu vor fi singulare — învățămîntul științific superior cuprindea două laturi : învățămîntul științelor pure (teoretice) și învățămîntul științelor aplicate. Primul cădea în sarcina universităților ; al doilea în sarcina școlilor superioare (politehnică, de agricultură, de silvicultură etc.). Ambele laturi urmau să acționeze de acord pentru realizarea unui raport eficient între teorie și practică, atît de necesar progresului țării. [4].

După 1934, cînd România a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, în Senatul Universității din București, profesorul Dragomir Hurmuzescu avansa teza cu privire la necesitatea implicării tot mai depline a științei în procesul de fabricație. „Industrializarea — afirma savantul — reclamă sprijinul tehnicii și al științei care poate genera și consecințele pozitive necesare asupra muncii". Legătura nemijlocită între știință și producție considerată drept o cerință obiectivă a progresului, o cale pentru finalizarea politicii „prin noi înșine" era necesar să fie înfăptuită pînă la cele mai înalte forme ale învățămîntului. Profesorul Dragomir Hurmuzescu atrăgea atenția că „fără o activitate de cercetare științifică, o universitate nu merită să trăiască, această parte esențială a ei trebuie să o intereseze în cel mai înalt grad" [5].

Cîțiva ani mai înainte, fostul rector al Universității ieșene, Al. Slătineanu, pledase și el pentru orientarea învățămîntului spre tehnică, considerată drept condiția esențială a progresului social. În raportul bilanț privind *Situația Universității din Iași*, pe anul 1929, profesorul, pornind de la nevoia societății de a pregăti specialiști cu înaltă calificare, sublinia că numai studiile amănunțite și temeinice vor putea conferi industriei posibilitatea de a ocupa locul preponderent în economia națională [6]. Pledoarie în favoarea învățămîntului practic se situa pe o linie de vechi tradiții în centrul universitar al Iașului, preconizat de cei mai buni reprezentanți ai corpului profesoral. Pe lîngă un învățămînt laic, profesorii din Iași acționează energic pentru înzestrarea laboratoarelor, necesare pregătirii cadrelor didactice și tehnice de care România interbelică avea atîta nevoie. Petre Poni, C. I. Parhon și mulți alți profesori susțineau în permanență necesitatea unui învățămînt practic [7]. Pornind tot de la necesitățile postbelice, la Iași s-a propus reorganizarea Facultății de Drept, pentru a oferi studenților nu numai o pregătire strict juridică, ci și cunoștințe temeinice economice și financiare, necesare aparatului de stat. Atenție s-a acordat și formării unor ziariști valoroși, care să poată influența pozitiv opinia publică. N-a fost neglijată nici educația fizică, domeniu în care „maeștrii

---

[1] Arh. st. Iași, Fond Rectorat, ds. nr. 3/1919, f. 387—388.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem, f. 390—391.
[4] Ibidem.
[5] D. Hurmuzescu, *Universitate—studenți. Discursuri rostite în ședințele Senatului de la 3—4 martie 1937*, București, 1937, p. 12.
[6] Al. Slătineanu, *Situația Universității din Iași*, Iași, 1929, p. 10.
[7] Cf. R. Radu, *Probleme politice și culturale în dezbaterea intelectualității ieșene în anii imediat următori primului război mondial*, în „Cercetări istorice" (seria nouă), Iași, 1980, p. 508.

de gimnastică", cu o pregătire sumară, trebuiau înlocuiţi cu profesori specialişti, cu o serioasă. cultură generală şi ştiinţifică, „baza oricărui sistem de educaţie fizică" [8].

Propunerile menţionate, şi altele asupra cărora nu mai insistăm, erau legate nemijlocit de necesităţile interne imediate ale ţării, de mutaţiile intervenite în structura economică, socială, demografică şi teritorială după 1918. Şcoala trebuia să îndrepte tineretul spre ramurile productive, spre punerea în evidenţă a bogăţiilor ţării, folosind mijloace tehnice moderne din care să derive progresul economic. Accentul pus pe latura practică a învăţămîntului constituia nu numai o necesitate, ci şi o urgenţă, România căutînd să micşoreze decalajul economic dintre ea şi ţările dezvoltate. De aici, dezbateri largi, utile, asupra unei mai bune şi mai eficiente organizări a învăţămîntului de toate gradele, alături de reformele de natură socială, economică sau politică cu care România era confruntată. Tineretul, în general, şi cel studenţesc, în special, trebuia asimilat funcţional societăţii, orientarea lui făcîndu-se în concordanţă cu interesele naţionale [9]. La rîndul său, statul era obligat să-şi mărească îndatoririle faţă de şcoală, faţă de calitatea ei.

Discuţiile spre o nouă organizare a învăţămîntului n-au rămas fără ecou. În primul rînd, prin Legea din 26 iulie 1924, învăţămîntul primar, obligatoriu şi gratuit, se extinde de la patru la şapte ani [10], iar cel secundar, prin Legea din 15 mai 1928 [11], se împarte în două, cursul inferior, cu trei clase (gimnaziu), şi cursul superior cu şapte clase. Ulterior, la licee sau şcoli similare s-a mai introdus o clasă a VIII-a. Şcolile mixte erau desfiinţate, se percepeau taxe şcolare, limba de predare era limba română, numărul locurilor era limitat.

În ceea ce priveşte învăţămîntul superior, care ne interesează în primul loc, pînă în 1932, au fost propuse mai multe proiecte de legi care urmăreau unificarea şi reorganizarea lui, în acord cu noile condiţii create de Unirea din 1918 [12]. Reforma învăţămîntului superior, foarte necesară, trebuia pregătită şi gîndită profund, ferită de diletantism, de superficialitate, de tendinţe politicianiste. În 1922, legea elaborată de Spiru Haret din 1898 este extinsă şi asupra universităţilor din Cluj şi Cernăuţi [13], iar la 17 iulie 1931, se acordă autonomie universitară [14]. Deşi s-au formulat obiecţii, considerîndu-se că autonomia ar periclita interesele de stat şi universităţile ar deveni instituţii anarhice legea a fost, totuşi, votată. Ea consemna că învăţămîntul superior este absolut autonom nu numai în libertatea de cugetare, dar şi în cea de cercetare ştiinţifică [15].

A urmat legea propusă în Parlament de către Nicolae Iorga, pe atunci (aprilie 1932) prim ministru şi ministru al învăţămîntului. Este legea cea mai completă din perioada interbelică, unele adausuri sau retuşări aduse pe parcurs n-au putut anula principiile sale fundamentale privind organizarea învăţămîntului superior,, rolul şi importanţa acestuia într-un stat modern. Discuţiile purtate în jurul legii, în cuprinsul căreia au fost încorporate multe din principiile legii din 1898, au relevat contribuţia omului de şcoală care a fost Spiru Haret. Cadrul fixat de legea acestuia însă, devenise prea strîmt în noile condiţii istorice. Din 1898 şi pînă în deceniul al IV-lea al secolului nostru se produseseră numeroase evenimente însemnate în societatea şi şcoala românească. Astfel, de pildă, în loc de două universităţi, acum, după Unire, existau patru, cele de la Cluj şi Cernăuţi avînd o organizare diferită. De asemenea, fusese înfiinţată o Academie de drept la Oradea şi o Facultate de teologie la Chişinău ; învăţămîntul tehnic superior şi şcolile politehnice fuseseră subordonate Ministerului Învăţămîntului. Toate acestea impuneau o modificare substanţială a legii lui Spiru Haret [16].

Prin noua lege, universităţile erau considerate instituţii de stat autonome în ceea ce priveşte organizarea studiilor şi conducerea. Ele erau apreciate drept aşezăminte de învăţă-

---

[8] *Contribuţii la istoria dezvoltării Universităţii din Iaşi*, vol. I, 1960, p. 249.

[9] D. Şt. Emilian, *Încurajarea agriculturii*, Bucureşti, 1923, p. 11.

[10] *Contribuţii la istoria dezvoltării Universităţii* ..., vol. I, p. 249.

[11] *Legea pentru învăţămîntul secundar (Promulgată prin înalt decret regal, nr. 1308, din 8 mai 1928, şi publicată în Monitorul oficial, nr. 105, Partea I, din 15 mai 1928)*, Bucureşti, Imprimeriile statului, 1928, passim.

[12] În 1920 — un proiect întocmit de I. Borcea ; în 1922 — unul aparţinînd lui P. P. Negulescu ; a urmat un proiect al universitarilor din Bucureşti şi Cluj ; în 1928, un proiect al lui C. Angelescu ; în 1931, un proiect al lui N. Costăchescu, votat numai în Senat (Vezi „Monitorul oficial", nr. 69, Dezbaterile Adunării Deputaţilor (D.A.D.), 13 aprilie 1932, p. 2774 ; Arh. st. Iaşi, Fond Rectorat, ds. nr. 10/1920, f. 193).

[13] „Monitorul oficial" nr. 69, D.A.D., 13 aprilie 1932, p. 2774.

[14] Ibidem, p. 2722.

[15] Ibidem, nr. 73, 18 aprilie 1932, p. 3014.

[16] Ibidem, nr. 69, D.A.D., 13 aprilie 1932, p. 2722.

mînt teoretic și aplicat, precum și instituții de cercetare pentru progresul științei și răspîndirii culturii[17]. Universitățile se defineau printr-un întreit scop: promovarea științei, pregătirea specialiștilor pentru conducerea țării, răspîndirea culturii. Referindu-se la acest din urmă obiectiv, Nicolae Iorga menționa că nu este vorba de vulgarizări pripite, ci de o operă de extenzie universitară, de expunere în marele public a problemelor ce frămîntă omenirea, de arătare a soluțiilor la care s-a oprit știința, de sintetizare a unor ramuri mai inaccesibile. Extenzia universitară — continua N. Iorga — trebuie să integreze Universitatea ca o necesitate națională în toată societatea și nu numai ca o fabrică de diplome și de cîțiva învățați reci și îndepărtați de realitate. *Universitatea trebuie să devină vie prin răspîndirea cît mai largă a luminii*" [18] (sublin. ns.). În noile condiții istorice N. Iorga dădea expresie — așa cum o făcuse cu mult înainte A. D. Xenopol — obiectivelor sociale și politice pe care trebuia să le înfăptuiască școala și învățămîntul superior și pe care oamenii noștri de cultură o vor face mereu.

Subliniind importanța autonomiei universitare [19], pe care legea o reafirma și o consacra, N. Iorga preciza că aceasta nu urmărește crearea „unui stat în stat". Conform legii, continua el, „Universitatea e autonomă în ceea ce privește organizarea învățămîntului, care nu se poate încadra în texte rigide de legi, căci știința e, prin excelență, evolutivă și multe situații particulare nu pot fi strînse într-un tipar general". Definind limitele autonomiei universitare, N. Iorga adăuga: „Statul renunță să impună materii și programe, să exercite o supraveghere penală, să facă în orice formă gestul de stăpîn, mărginindu-se la un singur drept: acela de a urmări raporturile în care universitatea liberă se pune ea însăși de acord cu scopurile supreme ale societății" [20]. Autonomiei universitare îi corespunde, în mod egal, autonomia în administrație, în distribuirea fondurilor acordate de stat. Fiecare universitate și fiecare facultate era învestită cu personalitate juridcă [21].

Prin aceeași lege, se instituie un Mare Consiliu universitar, cu reprezentanți ai celor patru universități, care trebuia să vegheze asupra nevoilor generale culturale ale țării. Consiliul avea datoria să alcătuiască programul de organizare și regulamentul vieții universitare. Fiecare din cele patru universități era condusă de un rector, ajutat de Senatul universitar care putea organiza maniera de desfășurare a programului de învățămînt. Statul era, în mai mare măsură angajat să contribuie la crearea de biblioteci centrale universitare, atît de utile învățămîntului și cercetării științifice. Legea crea organe proprii de administrație, denumite oficii universitare (oficiul publicațiilor universitare, oficiul căminelor studențești, oficiul asistenței studențești) [22] care îngăduiau ca inițiativele proprii să poată fi finalizate în conformitate cu posibilitățile și realitățile locale. Respectînd autonomia universitară, statul își asuma noi obligații materiale față de studenți: încuraja cercetarea științifică a acestora și publicarea rezultatelor obținute; sporeau preocupările cu privire la condițiile de viață și la starea sanitară. Sînt prevederi și obligații pe care legile anterioare nu le conțineau și în această privință progresul este evident în noua lege a învățămîntului.

Legea învățămîntului superior a fost votată la 26 aprilie 1932, cu o majoritate covîrșitoare: 171 voturi pentru și numai patru contra [23]. Legea este rodul unui efort colectiv, la redactarea și perfecționarea ei contribuind reprezentanții cei mai autorizați ai învățămîntului universitar, senatele universitare, decanul Facultății de Drept din Oradea, comisiile de instrucție ale Senatului și Camarei deputaților. Concluzia care s-a desprins a fost că legea reflecta năzuințele, aspirațiile și interesul corpului didactic universitar [24] pentru un învăță-

---

[17] *Legea pentru organizarea învățămîntului universitar*, Edit. Curierul judiciar, București, 1932, p. 3.

[18] „Monitorul oficial", nr. 69, 13 aprilie 1932, p. 2722.

[19] Autonomia universitară s-a născut din lupta universităților cu puterea bisericească în Evul Mediu. De exemplu, Universitatea din Paris a acționat contra papalității care avea pretenția să dirijeze viața culturală și de gîndire a societății (Ibidem, nr. 71, 15 aprilie 1932, p. 2818).

[20] Ibidem, nr. 18, 18 iulie 1931, p. 547—548.

[21] *Legea pentru organizarea învățămîntului universitar...*, p. 3.

[22] „Monitorul oficial", nr. 69, 13 aprilie 1932, p. 2722; *Contribuții la istoricul dezvoltării Universității...* vol. I, p. 256.

[23] „Monitorul oficial", nr. 78, D.A.D., 26 aprilie 1932, p. 3482; vezi și *Proiectul legii învățămîntului superior din 1932*, în Arh. st. Iași, Fond Rectorat, ds. nr. 1/1932, f. 149—154.

[24] „Monitorul oficial", nr. 69, 1932, D.A.D., 13 aprilie 1932, p. 2775.

mînt de calitate [25], necesar stadiului de dezvoltare a ţării. Direcţiile din Parlament au relevat faptul că autonomia universitară constituia „o etapă în viitoare evoluţie a învăţămîntului nostru universitar" [26], au subliniat necesitatea întăririi caracterului unitar al învăţămîntului, căruia legea îi dădea o atît de puternică expresie, au remarcat originalitatea ei, legarea strictă de realităţile interne româneşti. Subliniind această notă distinctă, un deputat, profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti, relevînd nevoia de a fi noi înşine, îşi exprima credinţa, că numai în această manieră „vom putea să justificăm dreptul nostru la viaţă ca stat naţional pe pămîntul acesta. Altfel, ar putea oricine să ne conteste dreptul. Numai dacă venim în concertul popoarelor civilizate cu această notă proprie românească, numai în această măsură putem avea dreptul să trăim şi de azi înainte cu fruntea sus" [27].

Legea, aşa cum s-a mai spus, reflectă năzuinţele învăţămîntului într-un anumit stadiu de dezvoltare a societăţii româneşti, cu angajamente sporite din partea statului, ferită de influenţe şi presiuni din afară. Fără îndoială, deşi cea mai completă măsură în domeniul învăţămîntului superior, legea era perfectibilă, în raport cu cerinţele mereu sporite. Ea a suferit o modificare, la 24 martie 1937, prin *Legea pentru completarea unor dispoziţiuni din legea învăţămîntului superior* [28]. Noi dispoziţii urmăreau întărirea autorităţii conducerilor universitare, fixau un nou sistem al taxelor şi întăreau spiritul de ordine în viaţa universitară. Ele vizau, mai ales, mişcările anarhice, naţionalist-şovine, iniţiate de legionari. Organizaţiile studenţeşti care le întreţineau au fost desfiinţate [29].

În noiembrie 1938, cîteva luni după instaurarea dictaturii regale, o altă lege încerca să pună de acord principiile învăţămîntului universitar cu noua formă politică inaugurată de Carol al II-lea. Fără a schimba structura organizatorică a universităţilor sau facultăţilor, legea oferea drepturi largi ministerului de control asupra cadrelor didactice şi limita, într-o oarecare măsură, autonomia universitară [30].

Între timp, evenimentele internaţionale au evoluat într-o manieră nefavorabilă intereselor României. În vara anului 1940, o parte a teritoriului românesc a fost sfîşiat. S-a instaurat apoi, dictatura legionaro-antonesciană, iar din ianuarie 1941 şi pînă în august 1944, dictatura militaro-fascistă antonesciană. Părăsită de aliaţii săi tradiţionali, România a fost antrenată în războiul antisovietic alături de Germania hitleristă. Noua stare de lucruri şi-a găsit expresie şi în domeniul învăţămîntului superior, prin legea din 23 mai 1942. Noua lege abroga legislaţia anterioară, păstra autonomia universitară şi personalitatea juridică a universităţilor, institutelor şi facultăţilor păstra Consiliul universitar al Politehnicii, al Academiei de comerţ şi Marele Consiliu universitar, devenit Colegiul învăţămîntului superior, reglementa compoziţia personalului didactic, modul de recrutare nu după vechime, ci după calităţile ştiinţifice, înfiinţa asistenţa medicală universitară. Dreptul de a alege pe rectori sau decani revenea numai profesorilor [31]. Cu tot caracterul său dictatorial, regimul antonescian nu a reuşit să schimbe conţinutul, direcţiile de dezvoltare şi spiritul de care era călăuzit învăţămîntul superior. Regimul antonescian a fost nevoit să respecte valorile tradiţionale, progresele realizate de şcoala românească, să acorde universităţilor chiar mai multă autonomie decît cea existentă. Legea preciza cu mai multă claritate limitele autonomiei universitare: „Învăţămîntul superior — se nota, în acest sens — este autonom în ceea ce priveşte: conducerea, administrarea fondurilor proprii, recrutarea personalului, organizarea activităţii didactice, ştiinţifice, educative şi sociale, precum şi disciplina personalului şi a studenţilor, în-

---

[25] Unele aprecieri după care în România interbelică ar fi existat un învăţămînt abstract, rupt de realitate, reacţionar nu-şi găsesc acoperire şi n-au nimic comun cu realitatea (Vezi, *Contribuţii la istoricul dezvoltării Universităţii...* p. 247).

[26] „Monitorul oficial", nr. 69, D.A.D., 13 aprilie 1932, p. 2775.

[27] Ibidem, nr. 73, D.A.D., 18 aprilie 1932, p. 3031.

[28] *Legea pentru completarea unor dispoziţiuni din legea învăţămîntului superior*, Cluj, 1939, p. 3—4.

[29] Arh. st. Iaşi, Fond Rectorat, ds. nr. 9A/1931, f. 204. Studenţii legionari şi naţionalişti protestează. Ceea ce pare curios, dar explicabil, dacă avem în vedere poziţia comună anticarlistă, aceşti studenţi trimit o telegramă lui Iuliu Maniu, aflat la Paris (mai—iunie 1937), cu următorul text: „Conducătorii studenţimii române din Capitală, convinşi de adevărurile pe care nu le-am crezut, pe care astăzi le cred, vă trimit omagiul lor". Semnat, Preşedinte al studenţilor români creştini, Şerban Milcoveanu (Ibidem).

[30] „Monitorul oficial", nr. 257/noiembrie 1938, p. 5197 şi 5200.

[31] *Legea învăţămîntului superior*, Imprim. centrală, Bucureşti, 1943; vezi şi Arh. st. Iaşi, Fond Rectorat, ds. nr. 9A/1931, f. 464 ş.u.; M. Fătu, *Contribuţii la studierea regimului politic din România, sept. 1940—august 1944*, Edit. politică, Bucureşti, 1984, p. 290—291.

lăuntru instituțiilor"[32]. Totodată, legea desființa organizațiile legionare din institutele de învățămînt superior, respecta vechea organizare și funcționare a acestuia, iar profesorilor, cu tot controlul efectuat de minister, li se oferea posibilitatea să continue tradiția școlii românești și să întrețină vocația ei pentru cultură, știință și instrucție.

Pînă la legea din 1948, a cărei importanță esențială a constat în crearea unui învățămînt de stat, laic, axat pe o bază materialistă, sistemul instrucției, cu unele modificări absolut necesare, s-a condus după legile elaborate între cele două războaie mondiale.

Evenimentele din august 1944 au avut o importanță covîrșitoare pentru evoluția ulterioară a României. Doborîrea dictaturii antonesciene prin Insurecția de la 23 August a declanșat Revoluția de eliberare socială și națională, antiimperialistă și antihitleristă. Începea o nouă eră istorică în viața României, cea a socialismului, a edificării lui, cînd asistăm la dezvoltarea impetuoasă a economiei, introducerea tehnicii moderne în procesul de producție, naționalizarea principalelor mijloace de producție, colectivizarea agriculturii, dezvoltarea științei, culturii — transformări care au implicat deplin sistemul de învățămînt. Învățămîntul de toate gradele a căpătat o extindere fără precedent, a fost reorganizat pe baze noi, în conformitate cu evoluția societății românești și cu cerințele ei obiective. Din realizările în domeniul învățămîntului, două merită să fie subliniate: Școala antrenează întregul tineret pe care-l pregătește în raport cu exigențele societății socialiste; Învățămîntul superior se diversifică și asigură specialiști pentru toate domeniile.

Societatea nouă, socialistă, în plină dezvoltare și desfășurare, a creat cadrul juridic adecvat învățămîntului în general și celui universitar în special, prin elaborarea, în cîteva etape a trei legi, cu semnificații și importanță diferită: Legea pentru reforma învățămîntului, din 3 august 1948, Legea privind învățămîntul din R.S.R., din 13 mai 1968 și Legea educației și învățămîntului, din 26 decembrie 1978.

Deși diferite în conținut, ele au avut o trăsătură comună: racordarea învățămîntului[33], a celui superior mai cu seamă, la cerințele prezente și de perspectivă ale societății românești, legarea de celelalte ramuri de activitate și sporirea contribuției lui la dezvoltarea multilaterală a țării. Trecerea la revoluția socialistă a impus, cum s-a mai afirmat, reorganizarea școlii, făurirea unui sistem de învățămînt care, prin scop și sarcini, prin orientare și conținut, prin structură și ritm de dezvoltare să fie așezat pe principiile specifice școlii românești[34].

Legea din 3 august 1948 are o importanță particulară. Ea a organizat învățămîntul din România pe structuri noi, democratice, populare. Învățămîntul de stat în totalitatea lui, devine gratuit, laic și unitar, avînd la bază concepția materialistă. Analfabetismul este complet eradicat. Pe lîngă învățămîntul de zi, s-a înființat învățămîntul seral și fără frecvență, care a lărgit considerabil accesul la studii. Rețeaua de școli superioare s-a diversificat; pentru unele categorii de specialiști s-au organizat forme de învățămînt postuniversitare[35].

Unele măsuri, însă, cuprinse în lege, ca și în alte acte normative ulterioare, nu s-au întemeiat pe un studiu aprofundat al realităților din țara noastră, nu au valorificat în suficientă măsură tradițiile progresiste și laturile valoroase ale învățămîntului nostru, n-au ținut seama de experiența mondială în domeniul învățămîntului[36]. Astfel, scurtarea duratei studiilor

---

[32] M. Fătu, *op. cit.*, p. 290.

[33] O dată cu anul școlar 1955—1956, s-a generalizat învățămîntul elementar la 7 ani. În anul 1961—1962, învățămîntul general obligatoriu s-a prelungit la 8 ani, iar Congresul al IX-lea al P.C.R. a hotărît extinderea duratei învățămîntului la 10 ani. În învățămîntul mediu, rețeaua de școli s-a diversificat, iar din 1965 au luat ființă liceele de specialitate, din necesitatea acută de cadre medii de specialitate resimțită în industrie și agricultură. O mare extindere a luat, apoi, învățămîntul profesional și tehnic. Potrivit legii din 1978, învățămîntul românesc este structurat în instituții școlare de diferite grade — învățămînt preșcolar, primar, gimnazial, liceal, superior — și în tipuri de învățămînt — de cultură generală, profesional și tehnic — fiind organizat sub forma cursurilor de zi, serale și fără frecvență (Vezi, *România în anii socialismului, 1948—1978*, Edit. Politică, București, 1980, p. 375—379). Așa cum se poate constata, întreaga legislație școlară constituie o puternică bază pentru învățămîntul superior.

[34] Valentin Filipescu, Olga Oprea, *Învățămîntul obligatoriu în R.S.R. și în alte țări*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 32.

[35] Panfil Nichițelea, *P.C.R. — conducătorul revoluției socialiste în ideologia și cultura românească*, în „Revista de istorie", 4, 1976, p. 483—484.

[36] *Istoria învățămîntului în România*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 348—349; *România în anii socialismului*... p. 376.

medii de la 12 la 10 ani, crearea unui sistem de licee de cultură generală unice, cînd realitatea demonstra deja necesitatea studiului pe secţii; eliminarea sau restrîngerea considerabilă a unor importante discipline [37]; adoptarea şi aplicarea necritică a unor planuri, programe, manuale care nu corespundeau condiţiilor specifice de la noi; fărîmiţarea învăţămîntului superior în specialităţi înguste; neglijarea, timp îndelungat, a unor domenii moderne de învăţămînt, cît şi a integrării cu producţia şi cercetarea ştiinţifică; inexistenţa unei planificări de perspectivă a necesarului de cadre; rigiditatea şi centralismul excesiv în elaborarea planurilor şi programelor [38], toate acestea au generat dificultăţi în buna desfăşurare a învăţămîntului, au împietat asupra calităţii lui şi, mai ales, asupra pregătirii specialiştilor de care România, aflată în plină reconstrucţie, avea atîta nevoie. Dificultăţile create prin reforma din 1948 au fost depăşite sau atenuate, treptat, cu preţul unor importante sacrificii.

S-a observat mai sus că reţeaua de şcoli superioare s-a diversificat prin reforma învăţămîntului. O dată cu reorganizarea unor institute de învăţămînt superior, s-au înfiinţat Institutul de Mine din Petroşani, Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie din Bucureşti, mutat apoi la Ploieşti, Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I. L. Caragiale", Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu" din Bucureşti şi Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu" din Cluj. În 1954 au luat fiinţă Institutul de Medicină din Tg. Mureş, în 1962 Universitatea din Timişoara, iar în 1965 Universitatea din Craiova. Pentru acoperirea unor necesităţi temporare, s-a procedat la înfiinţarea a numeroase institute pedagogice şi a unor centre de perfecţionare a cadrelor didactice din învăţămîntul mediu, profesional şi tehnic. Noile institute de învăţămînt superior, pe lîngă cele de tradiţie, trebuiau să-şi găsească consacrarea într-o lege care să reflecte schimbările produse în societatea noastră şi să statueze politica P.C.R. în acest important domeniu de activitate. *Legea privind învăţămîntul în R.S.R.* [39], din mai 1968, a consacrat această situaţie. Ea a stabilit cadrul juridic necesar organizării şi desfăşurării învăţămîntului în noua etapă istorică de după Congresul al IX-lea al P.C.R. În linii generale, noua lege păstra principiile reformei învăţămîntului din 1948, dar stabilea o altă structură şcolii [40]. Ţinînd seama de tradiţiile valoroase ale învăţămîntului superior, legea reamintea misiunea acestuia de a forma „specialişti de înaltă calificare, necesari în diferite domenii ale vieţii sociale" şi de a contribui „la perfecţionarea ştiinţei, tehnicii şi culturii" [41]. Aşa cum era firesc, noua lege fixa cadrul organizatoric al învăţămîntului superior, stabilind tipurile de instituţii — universităţi, institute, academii — diversifică profilul şi durata studiilor după scopul pregătirii. Important este faptul că legea crea premisele unei mai strînse legături a şcolii superioare cu cerinţele economice şi culturale. Pentru formarea cadrelor intermediare între ingineri şi tehnicieni sau maiştri, legea prevedea înfiinţarea unor secţii de subingineri şi conductori arhitecţi, acoperind astfel un gol resimţit în activitatea de producţie şi reluînd una din tradiţiile valoroase ale învăţămîntului nostru [42]. De asemenea, institutele pedagogice (14 la număr în 1963) au fost reorganizate ca instituţii autonome sau subordonate universităţilor. Ţinînd seama de faptul că, în condiţiile progresului rapid al ştiinţei şi tehnicii, şcoala superioară căpăta, faţă de trecut, şi rolul de a împrospăta, completa şi perfecţiona periodic cunoştinţele ştiinţifice ale specialiştilor, legea prevedea organizarea, în acest scop, a învăţămîntului postuniversitar. S-a introdus principiul conducerii colective, lărgindu-se atribuţiile consiliilor profesorale ale institutelor de învăţămînt superior şi ale facultăţilor. Legea acorda o mare însemnătate cercetării ştiinţifice din învăţămînt, legării ei de problemele economice, de cerinţele culturii socialiste [43]. Ca rezultat al acestor măsuri, învăţămîntul superior a corespuns mai bine exigenţelor crescînde ale societăţii contemporane. S-au înregistrat însă şi unele neajunsuri. Între acestea, consemnăm lipsa de corelare a şcolii

---

[37] Au fost scoase din programa de învăţămînt l. latină, teoria literaturii, sociologia, psihologia, logica, geologia; studiul matematicii superioare, biologiei, fizicii, chimiei, istoriei şi geografiei României a fost restrîns.

[38] M. Mazaneţ, *Coordonate noi ale învăţămîntului românesc*, în „Revista învăţămîntului superior", 4, 1968, p. II.

[39] „Buletinul oficial", nr. 62, din 13 mai 1968.

[40] Structura şcolii era următoarea: învăţămîntul preşcolar, învăţămîntul obligatoriu de cultură generală cu durata de 10 ani, învăţămîntul liceal de cultură generală şi licee de specialitate, învăţămîntul profesional tehnic, învăţămîntul superior şi învăţămîntul postuniversitar.

[41] *Colecţia de legi, decrete, hotărîri şi alte acte normative, 1968 mai—30 iunie*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 85.

[42] *Ibidem*, p. 87.

[43] *România în anii socialismului...*, p. 378.

superioare cu necesităţile de formare a cadrelor de toate nivelurile, persistenţa, în continuare, a unor specializări înguste [44]. În acelaşi timp, legea din 1968 lăsa deschisă perfecţionarea continuă a învăţămîntului.

În anii care au urmat, România a cunoscut prefaceri însemnate, a obţinut succese remarcabile în domeniul tehnicii, a cercetării ştiinţifice, a raporturilor sociale, în adîncirea democraţiei, în relaţiile externe. Prindea contur şi se edifica societatea socialistă multilateral dezvoltată, care a înrîurit pozitiv şi sistemul de instrucţie şi educaţie. În acest cadru, expus sumar, s-a impus ca o necesitate democratizarea, în continuare, a învăţămîntului, asigurarea unui caracter deschis întregului proces instructiv-educativ, statornicirea principiului educaţiei permanente, realizarea unui cadru juridic şi a unei structuri stabile care să corespundă continuei perfecţionări a procesului de educaţie prin şcoală [45], eliminarea neajunsurilor semnalate.

Legea educaţiei şi învăţămîntului, adoptată de Marea Adunare Naţională, în decembrie 1978 [46], a urmărit aceste obiective. Ea conţine numeroase propuneri originale, adecvate specificului societăţii româneşti şi reafirmă importanţa şcolii superioare, menirea ei de a asigura studenţilor o temeinică pregătire, de a forma omul nu numai ca producător de valori materiale şi spirituale, dar şi ca cetăţean, participant la organizarea şi conducerea producţiei, ca militant activ pentru transpunerea în viaţă a *Programului Partidului* de făurire a noii societăţi. Pe lîngă pregătirea profesională, legea punea un mai mare accent pe factorul educaţional, pe cultivarea, în rîndul studenţilor, a dragostei de patrie, a apărării păcii şi promovării progresului social. Legea aşeza la temelia învăţămîntului superior concepţia integrării acestuia cu cercetarea şi producţia [47], concepţie formulată şi aplicată cu mult înainte, pusă în toată plenitudinea sa în aplicare, cu rezultate pozitive, în anii socialismului. Educarea prin muncă şi pentru muncă a tinerei generaţii „a devenit o politică de stat, constituind o preocupare de prim ordin a întregii societăţi“ [48] şi reprezintă elementul esenţial, obiectivul comun şi central al şcolii de toate gradele şi de toate tipurile, adevărata vocaţie a întregului învăţămînt românesc contemporan.

Legea a pus în faţa şcolii căile şi metodele de integrare a învăţămîntului cu cercetarea şi producţia. Dintre acestea menţionăm: utilizarea cadrelor didactice în activitatea de cercetare sau rezolvare a unor probleme de mare importanţă tehnică sau economică a producţiei; atragerea în învăţămînt, în calitate de cadre didactice asociate a unor specialişti din producţie, cercetare, proiectare, aparatul de partid sau de stat; participarea studenţilor la activitatea direct productivă; realizarea de către studenţi a unor lucrări solicitate de producţie; efectuarea unor activităţi didactice şi de cercetare pe platforme industriale, în agricultură, în institute de cercetări şi proiectare, în unităţi de asistenţă medico-sanitară a populaţiei; dezvoltarea pe bază de plan de stat, în ateliere, staţii-pilot, laboratoare a producţiei de aparatură ştiinţifică, prototipuri, producţie de serie mică; extinderea activităţilor, pe bază de contract, între institutele de învăţămînt superior şi organizaţiile economice, pentru rezolvarea unor probleme de producţie [49].

Noi organisme, stabilite de lege, — *Congresul educaţiei şi învăţămîntului* (ţinut odată la cinci ani), *Consiliul superior al Educaţiei şi Învăţămîntului* şi consiliile similare judeţene municipale şi comunale au sporit participarea diverselor categorii sociale la bunul mers al şcolii, au adîncit democraţia în acest domeniu. Unele din metodele de integrare consemnate în lege continuau o tradiţie valoroasă a şcolii româneşti, altele însă, ca şi organismele citate, constituiau elemente noi, specifice, noii orînduiri sociale. Privită retrospectiv, legislaţia învăţămîntului superior a corespuns diverselor etape de dezvoltare a societăţii româneşti, necesităţilor acestora. Ea a păstrat tradiţia valoroasă a şcolii şi s-a perfecţionat pe parcurs în concordanţă cu dezvoltarea, pe multiple planuri, a societăţii noastre socialiste.

---

[44] Deficienţele semnalate s-au datorat neîndeplinirii sarcinilor Plenarei C.C. al P.C.R din august 1968 privind cuprinderea, pînă în 1975, a tuturor absolvenţilor clasei a VII-a în şcoala generală obligatorie de 10 ani, ca şi existenţa unei ponderi reduse a elevilor în liceele de specialitate. (Vezi, *Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R., din 18—19 iunie 1977, cu privire la dezvoltarea şi perfecţionarea învăţămîntului în R.S.R.*, Edit. Politică, Bucureşti, 1977, p. 27—29).

[45] *România în anii socialismului*... p. 379.

[46] *Legea educaţiei şi învăţămîntului nr. 28, adoptată de M.A.N., la 21 dec. 1978*, în „Buletinul oficial“, nr. 113/26 dec. 1978.

[47] Suzana Gîdea, *Rolul şi locul învăţămîntului superior în procesul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate în ţara noastră*, în „Forum“, 6, 1979, p. 5—9.

[48] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, 14, Edit. politică, Bucureşti, 1977, p. 10.

[49] *România în anii socialismului*..., p. 379.